

Bogoly József Ágoston

**ÉRTÉKÖRZŐ LÁTÁSMÓD
A KULTÚRÁBAN ÉS A TUDOMÁNYBAN
KLEBELSBERG KUNO MŰVÉNEK
KULTÚRATUDOMÁNYI TÁVLATAI –
A KLEBELSBERG-KUTATÁS ÚJ PARADIGMÁJA**

I. BEVEZETÉS

Klebelsberg Kuno életműve számos tanulsággal szolgál. A magyar történelem egy különösen változó értékrendszerű időszakában Klebelsberg tudománypolitikai és művelődési reformtörekvéseit mindig áthatotta az értékörző látásmód, a kultúra történetiségének becsben tartása. Magyarországon az 1922. jún.16-tól 1931. aug. 19-ig tartó időszakban Klebelsberg Kuno volt a vallás- és közoktatási miniszter. Klebelsberg kultúrát, oktatást és tudományt fejlesztő kiemelkedő tevékenysége arra készíteti az utókort, hogy munkásságában keresse, kutassa, nyomtatásban megjelent munkáinak szövegében pedig értelmezze és értékelje a modernitás korának kultúratudományi mozzanatokra épülő beszédcselekvési formáit. A kulturális identitás narratív komplexitása, a történelmi értelemképződés folyamata nem lehet közömbös a kultúratudomány mai kutatója számára.

Klebelsberg tevékenységét kultúratudományi módszerekkel vizsgálom. A huszadik század első harmadában kialakuló társadalmi-kulturális modellek, a művelődési tagolódások, irányzatok világában, a változó paradigmák és értékszerkezeti alakulások között tanulmányozom a magyar művelődést. Az oktatásügy, a tudománypolitika, a tudományszervezés, az egyetemi képzés német és észak-amerikai modelljei, az angol, francia, osztrák művelődési és kutatóintézeti hagyományok vesznek részt abban az áthasonítási folyamatban, amiben a hazai értékörző látásmód és kulturális rendszer kiformálódik. Az európai kultúra alakulásfolyamatát-

ban a történelemfölfogásnak, a történelmi tudatnak, a történelmi gondolkodásmódnak, az értékőrző látásmódnak fontos szerepe van.

II. KLEBELSBERG-KUTATÁSAIM METODOLÓGIAI VÁZLATA

Klebelsberg Kuno nyomtatásban megjelent írásainak vizsgálata: preanalitikus, analitikus, posztanalitikus fázis. A történelmi értelemképződések mozaikjai, a Klebelsberg-szövegek reprezentációs szintjei a történelmi, kultúratudományi és politikai kontextusban. A Klebelsberg-kutatás komparatizistikája. A Klebelsberg-szövegvizsgálatok forrásstratégiája és kultúratudományi távlata. Az intertextuális olvasásmód. A történelmi kultúra a politikai beszédmód retorikájában. A historizmus konfigurációi. Nézőpont. Szerkezet. Üzenet. Korrelációs módszer. Szövegvilágok a kultúra politikája és poétikája között. Kronológia és eseménytörténet. Szellemi és materiális építőkövek. A Klebelsberg-kutatás fontosabb eredményei, publikációi. A Klebelsberg-kutatás új paradigmájának bibliográfiája a hatástörténet spektrumában

III. KLEBELSBERG KUNO NÉHÁNY GONDOLATA (RÖVID IDÉZETEK)

(Az idézetek szöveghelye: *Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai (1917–1932)*. Vál., az előszót és a jegyz. írta: Glatz Ferenc. Bp., 1990.)

A rövid Klebelsberg-idézetek elé a könnyebb áttekinthetőség céljából témajelölő címkét helyeztem.

A Magyar Történelmi Társulatról

„(...) Mennyivel jobb helyzetben voltak a mi kiváló elődeink, kik 1867-ben megalakították a Történelmi Társulatot, a kiegyezés évében, mikor nagy alkotási lehetőségek előtt állottak, mikor még a levegő is telve volt bizalommal és reménységgel.(...)”

Az értékvesztésről

„(...) A Károlyi-Kun-féle forradalomnak a nemzet lelkétől idegen, a nemzet legszentebb javait emésztő, sorvasztó mivoltát senki sem fejezte ki ta-

lálóbban, mint korunk legigazibb hazafias költője, Vargha Gyula *Ördögmalom* című költeményében. „Zakatol, zúg az ördögmalom, azt zúzza, mi már csak ócska lom. Becsület, hűség, hit, honszerelem fut le garatján örült-sebesen. Rohanó malomkő forgó tánca morzsolja, marja, vadul hahotázva; a derce pataokban omol már, s boldogan zsákol a fekete molnár.” (...)”

A történeti érzékről

„(...) Ez ellen az ahistorikus radikalizmus ellen, mely a nemzetek egészségének egyik legveszedelmesebb ellensége, egyik leghathatósabb gyógyszer a történeti érzék ápolása. Ez a meggyőződés vezetett akkor, midőn a bolsevizmus összeomlása után nyomban hozzáálltam a Magyar Történelmi Társulat rekonstruálásához, melynek egyik fő hivatása éppen a történeti érzéknek ápolása a magyar nemzetben. És itt én nem a propagandairatokra gondolok, hanem komoly, jól megírt történelmi munkákra. (...) Úgyiszló minden vidéki házban ott voltak Horváth Mihály vagy Szalay László munkái, s az öregek, a mi atyáink és nagyatyáink, a könyveket érdeklődéssel és szeretettel lapozgatták. Az ok a korszellem változásán kívül abban az irányban rejlett, melyet az utolsó félszázad történetírása vett. Az nagyon helyes felismerés volt, hogy miután Katona, Fessler, Horváth és Szalay megírták Magyarország összefoglaló történetét, egyelőre részletkutatásokra volt szükség, hogy a mutatkozó hézagok kitölthetők, a homályban maradt problémák tisztázhatók legyenek. Ez megfelelt a XIX. század specifikáló szellemének is. De nézetem szerint túlzásba mentünk. Történeiszekink kezdtek kizárólag szaktársaik számára írni, a kiadott közlemények között túl sok volt az adalék, bizonyos félelem, bizonyos horror mutatkozott a főbenjáró, nagy kérdésekkel, a főeseményekkel való foglalkozástól, inkább harmadrangú részletkérdésekkel pepecseltek, nem voltak tekintettel a művészi rangú kompozíció és előadás követelményeire, az újabb kort elhanyagolták, a legújabb kort pedig szinte kerülték. Mindezt a nagyközönség érdeklődése elfordult a történelemtől, a választott témák és azok feldolgozási módja nem tudták a közérdeklődést megragadni és lekötöni.(...)”

A középiskolai történelemoktatásról

„(...) Legyen és lesz is egy orgánunk, melyben a tudós ír a tudós számára, melyben regesztumok, diplomatikai, kronológiai cikkek, forráskritikák és hasonló természetű szakközlemények jelennek meg. Ez lesz a *Levéltári Szemle*. (...) ...középiskolai tantervünkből fakadó valóságos szégyen, hogy az érettségit tett magyar ifjú történeti tudása jóformán a

francia forradalommal végződik, és hihetetlen tájékozatlanságot mutat a XIX. század eseményei iránt, melyeket a külföldi művelt ember tüzetesen ismer. A földrajz elégtelen tanításán kívül éppen a XIX. századbeli história rendszeres elhanyagolása volt fő oka annak is, hogy sokan például az osztrák középiskolát jobbnak tartották, mint a magyart, ami pedig nem felelt meg a valóságnak.(...)”

A konkrét cselekvésekről és fejlesztésekről

„(...) Újabban pedig a kolozsvári tudományegyetem és a műegyetem alapítása, a budapesti nagy városszabályozás, a dunai rakpartok, a Sugár út és a körutak kiépítése, Szeged rekonstrukciója és a Tisza-szabályozás, a magyar államvasutak hálózatának létesítése a nemzet nagy életszükségletei szempontjából lényegesen fontosabb mozzanatok, mint aminők az annak idején nagy port felvert parlamenti tárgyalások voltak: a véderővita, a Bánffy Dezső ellen folyt obstrukció, az ún. nemzeti küzdelem és más hasonló izgalmas dolgok. (...)”

A gazdaságtörténetről

„(...) A XVIII. század gazdaságtörténetének rendszeres feldolgozásába már belekezdünk. Eckhart Ferenc tagtársunknak sajtó alatt lévő munkája, *A bécsi udvar gazdasági politikája Mária Terézia korában* megmutatja, hogy a Habsburgok legipariasabb tartományának, Sziléziának elveszte után miképp igyekezett a bécsi politika Colbert merkantilista rendszerének és a német kameralisták tanainak felhasználásával az osztrák ipart fejleszteni és Magyarországot ez ipar gyarmati fogyasztójának színvonalán tartani.(...)”

Az egyházzól

„(...) A XIX. század második felében és a XX. század első tizedében olyan volt a közszellem, hogy nemcsak a politikusok, hanem még a historikusok sem méltányolták eléggé az egyházak döntő befolyását a nemzetek életére. A vallásosság révén az erkölcsnek, iskoláik által a művelődésnek ápolásával pótolhatatlan szolgálatot tesznek az egyházak az emberiségnek és az egyes népeknek. Ennek félreismerése, a közszellem jelzett iránya volt akadály a annak, hogy például Simor kardinális egyéniségét, munkásságát, egész jelentőségét nem ismerte úgy el a magyar közvélemény, ahogy e nagy

főpap azt megérdemelte volna. Dacára annak, hogy Békefi Remig kutatásai részletekben is felderítették, mit köszönhet a magyar nemzet különösen a középkor folyamán művelődési és tanügyi téren a katolikus egyháznak; annak dacára, hogy Pázmány munkáinak kiadása az újkor e nagy magyar primásának életművét is elének tárja, az egyháztörténelem iránt mégsem mutatkozott igazi érdeklődés. A XVIII. században Voltaire diadalittasan hirdette, hogy az egyház teljesen elavult intézmény. Ma Voltaire művei elavultan porosodnak a könyvtárak polcain, az egyház örökzöld fája pedig termi tovább gyümölcseit.(...)”

A nemzet: „a visszanyesett fa”

„(...) Mert az egészséges nemzetek abban különböznek a beteg és csenevész népektől, hogy míg ezek a katasztrófák súlya alatt összeomlanak vagy visszafejlődnek, addig az egészséges népek, mint a visszanyesett fa, a katasztrófák után kétszeres erővel fejlődnek.(...)”

A biztatás retorikája

„(...) A magyar anya, aki világra hozza az újszülöttet és a magyar tudós, aki kutat és tanít, ugyanazt a szent célt szolgálja: Magyarország feltámadását, amiben eleven, soha meg nem szűnő, erős hittel hiszünk.(...)”

Gondolatok a kultúrpolitikáról

„Kultúrpolitikám két alapgondolaton épül fel. Emelni igyekszem a magyar nemzet széles rétegeinek, nagy tömegeinek értelmi szintjét. Ezt a célt szolgálja a mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló népiskolák létesítéséről és fenntartásáról szóló 1926. évi VII. tc., melyet javaslatomra szavazott meg a tisztelt nemzetgyűlés, továbbá a polgári iskoláról szóló javaslatom, melyet egyidejűleg terjeszték a t. nemzetgyűlés elé. Gondoskodni kell azonban arról is, hogy minden téren kellő számban álljanak oly szakemberek rendelkezésre, kik teljesen európai színvonalon állnak, s így minden működési téren, minden szakmában a nagy feladatok megoldásánál elsőrangú erőkre támaszkodhassunk.(...)”

Az újraalkotásról

„A történelem nem ismer ugyan azonosságokat, de ismer feltűnő és megkapó hasonlatosságokat. Szinte azt lehetne mondani, hogy a történet nagy

hőskölteménye egyes strófáinak is megvan a maguk refrénje. Így sok hasonlatosság van a között a két rekonstrukció között, mely a török kiverése után és világháborúbeli összeomlásunk után vált szükségessé. (...) A magyar a katasztrófák nemzete, s hogy ennek ellenére mégis életben maradt, ez főképpen megújódási képességének volt köszönhető. (...)”

Fejlesztésorientált szemlélet

„(...) Debrecenben ez év őszén négy klinikát, vagyis speciális kórházat fejezünk be, Szegeden pedig két klinika alapkövét tesszük le. A jól megválogatott magyar ifjaknak hosszú sora megy Oxford és Cambridge, London és Aberdeen, Róma, Genf és Páris, Bécs és Berlin főiskoláira, múzeumaiba, könyvtáraiba, klinikáiba és laboratóriumaiba. (...)”

Alkotó hazaszeretet

„(...) Nekünk, magyaroknak valóságos nemzeti betegségünk a sok beszéd, melynek csak egy ellenszere van: a tett. A cselekvés nemcsak azzal az előnnyel van tehát összekötve, hogy intézményekkel gazdagítja ezt az intézményekben szegény országot, hanem éppoly fontos annak nemzetnevelő hatása, mert felkelti a vágyat és a szeretetet az alkotások iránt. Háromféle magyar hazafiság van: szónokló, kesergő és alkotó hazaszeretet. (...)”

A középiskola és a középosztály

„(...) A magyar középosztály boldogulásának elősegítése érdekében szükségesnek tartottam a korábbi tanterv fogyatékoságaival szemben a modern nyelvek behatóbb oktatását, intenzívebb földrajztanítást és a legújabb kortörténetének bevonását a történelmi stúdiumokba.(...)”

„A magyar gondolat a külföld előtt”

„(...) Ma a miniszternek *benne kell élnie a lüktető magyar élet kellős közepében*, fel kell venni lelkébe a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből jövő impulzusokat, és állandó rábeszéléssel kell törekvései, tervei és reformjai számára a nemzeti társadalom helyeslését megnyernie. Ma a miniszternek nemcsak politikusnak, hanem bizonyos fokig *publicistának* is kell lennie, mert demokratikus időkben korántsem elég az, hogy valamely program vagy reform a nemzetnek javára szolgáljon, a sikerhez az is kell, hogy a nemzet belássa e kezdeményezések szükséges voltát. Hogy jó úton járok, azt nemcsak

a külföldi államférfiak példájából látom, hanem abból is, hogy nálunk olyan méretű közéleti férfiak, mint gróf *Apponyi Albert*, *Berzeviczy Albert* és báró *Wlassics Gyula* állandóan írnak a napi sajtóba, hogy felfogásukat egy-egy aktuális kérdésben kifejték.(...)”

Művészképzés külföldön

„(...) Az idén létesülő római Collegium Hungaricummal, továbbá az előre láthatóan jövőre létesíthető párizsi Collegium Hungaricummal azonban azt akarom elérni, hogy művészeink is bekapcsolódhassanak az európai művészeti élet nagy egészébe és hogy szemlélve Rómának és Itáliának nagy művészeti alkotásait, lehiggadt és tisztult ízléssel térjenek haza.(...)”

A jogtudományokról

„(...) A jogtudományokat ma már csak államtudományi, főleg közgazdasági alapon lehet sikerrel űzni; a tiszta jogi formalisztika sokat veszített korábbi jelentőségéből. Közgazda pedig Magyarország szűk határai között teljesen nem is fejlődhetik ki, hiszen a mi csekély tőkeerővel bíró egész nemzetgazdaságunk csak a világ gazdaságnak függvénye és így ha van tudományos szak, amelynek szukreszcenciáját külföldön kell nevelnünk, úgy a közgazdaság az.(...)”

A Bethlen-féle konszolidációról

„(...) Gróf Bethlen István politikai elgondolása alapján eljutottunk odáig, hogy a legyőzött és megcsónkított kis Magyarország sok tekintetben konszolidáltabb képet nyújt, mint több úgynevezett győztes állam. Bethlen István szilárd platformot teremtett, amelyen most a nemzet nyugodtan dolgozhat tovább. Szinte észrevétlenül egészen új ország épült fel a régi romokból, a régi alapokon, de új erővel. Valami új közszellem van kialakulóban, amely egyelőre inkább az öntudat alatt húzódik meg, de már munkában van. Ez az új közszellem nagyon keveset tartott meg az ellenforradalomból, semmit a forradalomból, semmit a forradalom szenvedő világából, de kikristályosodva még mindig nincs.(...)”

IV. KLEBELSBERG-PROJEKTEM KÉRDÉSHORIZONTJAI, KÖNYVEM FEJEZETCÍMEI, KUTATÁSI BIBLIOGRÁFIÁM

Értékkörző látásmód a kultúrában és a tudományban címmel készülő könyvem tíz fejezetből áll és Klebelsberg Kuno művének kultúratudományi távlatairól szól. A Klebelsberg-kutatásban új utat jelölő munkám megalapozása céljából a fejezetekhez a történelmi értelemképződés kérdéshorizontjait feltáró bibliográfiát állítottam össze.

1. A Klebelsberg-kutatás új paradigmája: értékkörző látásmód a kultúrában és a tudományban. Kultúratudományi távlatok. Javaslat a Klebelsberg-szövegek intertextuális olvasására. Diskurzus. Szöveg. Retorika. Alakzat. A megbeszélések és a kijelentések nyelve. Törvény és szabadság, a politikai beszédmód világtapasztalata. Retorikai cselekvés. Kulturális emlékezet. A narratívák szerepe. Episztémé-történeti problémák. Az emlékezet és felejtés alkotáselméleti tanulságai. Hagyományközösségi szemléletformák. Eszmetörténeti kontextusok. Azonos helyzetben, különböző értékrendek alapján egymástól eltérő távlatok nyílnak? Egymásba vetülő ellentétek, nézőpontok

Danto, Arthur C.: A narratívák szerepe a történeti magyarázatban. In: Kisantal Tamás (szerk.): *Tudomány és művészet között*. Bp., 2003. 61-83.

Bogoly József Ágoston: A magyar nyelv mondatainak megértési modelljei. A kognitív tudomány és a kísérleti pszicholingvisztika interpretációs elméleteinek komparatistikája. *Iskolakultúra*, 1999. 1. 3-13.

Szabó Márton: A szövegközpontú társadalomtudomány. *Szociológiai Figyelő*, 2002. 1-2. 77-104.

Az olvasás rejteútjai. Műfajiság, kulturális emlékezet és medialitás a 20. századi magyar irodalomtudományban. Szerk.: Bónus Tibor, Kulcsár Szabó Zoltán, Simon Attila. Bp., 2007.

Ricoeur, Paul: A szöveg világa és az olvasó világa. In: *Narratívák. II., Történet és fikció*. Szerk.: Thomka Beáta. Bp., 1998. 9-24.

Burke, Kenneth: Retorikai identifikáció és retorikai cselekvés. In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zoltán (szerk.): *Szövegváltozatok politikára: Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Bp., 2000. 357-384.

Majtényi György: Az „új kultúrtörténet”-ről. *Nyelvi fordulat – kritikai fordulat – kulturális fordulat*. Aetas, 2005.3.162-169.

Rüsen, Jörg: *Zerbrechende Zeit. Über den Sinn der Geschichte*. Köln, 2001.

Gyurgyák János-Kisantal Tamás: *Történetelmélet*. I-II. Bp., 2006.

Tátrai Szilárd: *A nézőpont szerepe a narratív megértésben*. In: Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXI.

- Tanulmányok a narratív szemantika köréből.* Szerk.: Kertész András és Pelyvás Péter. Bp., 2004. 207-228.
- White, Hayden: *A történelem poétikája.* Aetas, 2001. 134-164.
- Kisantal Tamás – Szeberényi Gábor: *Hayden White „hasznáról és káráról”. Narratológiai kihívás a történetírásban.* Aetas, 2001. 1. 116-133.
- Burke, Peter: *Varieties of Cultural History.* Cambridge, 1997.
- Jenny, Laurent: A forma stratégiája. *Helikon. Irodalomtudományi Szemle*, 1996. 1-2. 22-50.
- Ricoeur, Paul: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok.* Vál. szerk., az utószót írta: Szegedy-Maszák Mihály. Bp., 1999.
- Bogoly József Ágoston: *A reflektált intertextuális olvasásmód kiterjesztése.* Iskolakultúra, 1999. 6-7. 70-78.
- Lánczi András: *A XX. század politikai filozófiája.* Bp., 2007. 36-37, 39-43.
- Takáts József: *Modern magyar politikai eszmétörténet.* Bp., 2007.
- Concha Győző: A conservatív és a liberalis elv. *Budapesti Szemle*, 1921. 185.k. 529.25-80.
- Bogoly József Ágoston: Omnis lectio est selectio. Eötvös József Charles de Montalembert-hez írt leveleinek historiográfiája. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, *Történeti Tanulmányok*, Studia Historica, 10. Szeged, 2007. 5-19.
- Ebeling, Richard M.: *Liberalizmus és kollektívizmus a 20. században.* 2000. 1998. 2. 8-15.
- Dahrendorf, Ralph: *The Modern Social Conflict. An Essay on Politics of Liberty.* Los Angeles. 1988.
- Varga Pál: „Népies-nemzeti”, „nemzeti klasszicizmus” – a nemzeti irodalom hagyományközösségi szemlélete. In: *A magyar irodalom története. 1800-tól 1919-ig.* Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály. Bp., 2007. 445-460.
- Szegedy-Maszák Mihály: A szabadelvűség értékkörző bírálata. In: *A magyar irodalom története. 1800-tól 1919-ig.* Bp., 2007. 521-539.
- Vasas Géza: *Egy politikai irányzat formaváltozásai. Asbóth János konzervatívizmusa.* Kommentár, 2006. 11. 93-100.
- Schulze, Georg: *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart.* Frankfurt a. Main – New York, 1992.
- Breisach, Ernst: *On the future of history. The postmodern challenge and its aftermath.* Chicago, London, 2003.
- Appadurai, Arjun: *Globale Landschaften.* In: *Perspektiven der Weltgesellschaft.* Hrsg.: Ulrich Beck. Frankfurt a. Main, 1998. 11-40.
- Berzeviczy Albert: Trefort Ágoston emlékezete. *Budapesti Szemle*, 1917. 174.k. 484. 1-22.
- Husztai József: *Gróf Klebelsberg Kuno életműve.* Bp., 1942.
- Laky Dezső: Adalék Magyarország kulturális viszonyainak újabbbkori fejlődésé-

- hez. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927.
- Kornis Gyula: A magyar tudományos élet fejlődése. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927.
- Kornis Gyula: *Új magyar filozófiai rendszer*. Pauler Ákos filozófiája. Minerva, 1922. 1-3. 29-89.
- T. Kiss Tamás: *Fordulatok, folyamatok. Fejezetek a magyarországi kormányok kultúrpolitikáiról 1867-2000*. Bp., 2002.
- Koselleck, Reinhardt: Történelem, történetek és formális időstruktúrák. In: Koselleck R.: *Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája*. Bp., 2003. 147-162.
- Szabó Miklós: A Klebelsberg-legenda. In: *Klebelsberg Kuno*. Szerk.: T.Kiss Tamás. Bp., 1993. 320-325.
- Gyurgyák János: *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története*. Bp., 2006. „A lehetetlent meg kell kíséreni.” Gyurgyák János könyvéről íff. Bertényi Iván, Hatos Pál és Richly Gábor beszélget. Kommentár, 2007. 6. 73-83.
- Burke, Peter: *A történelem mint társadalmi emlékezet*. Regio, 2000. 1.,5.
- Flusser, Vilém: Emlékezetek. In: Flusser, Vilém: *Az ágy*. Bp., 1996. 15-25.
- During, Simon: *A krónikai kultúrakutatás történetéről*. Replika, 1995. jún. 17-18., 157-179.
- Fehér M. István: *Kultúrtudomány, hermeneutika, esztétika*. Magyar Filozófiai Szemle, 2005. 4. 615-656.
- Kulcsár Szabó Ernő: *Szöveg, medialitás, filológia*. Bp., 2004. 107-119.
- Haug, Walter: *Irodalomtudomány mint kultúratudomány*. In: *Intézményesség és kulturális közvetítés*. Szerk.: Bónus Tibor, Kelemen Pál, Molnár Gábor Tamás. Bp., 2005. 167-197.
- Szabó Márton -Kiss Balázs – Boda Zsolt (szerk.): *Szövegváltozatok politikára: Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Bp., 2000.
- Faragó László: *A jövőalkotás társadalomtechnikája*. Bp., 2005.
- Magyari Beck István: *Alkotáselméleti (kreatológiai) tanulmányok*. Bp., 1982.
- Weinrich, Harald: *Léthe. A felejtés művészete és kritikája*. Bp., 2002.

2. Az értékek és hitek megingása? A Trianon utáni helyzet. A válaszkereső nemzetiségek szellemi megerősödése. Integrálódás a kulturális mintákat, tudományos gondolkodásmódokat újkonzervatív módon ötvöző Nyugat-Európába. Igazságok, kijelentések, döntések. Bölcséleti koreszmék, kultúratudományi, történetpolitikai és kultúrpolitikai alapvetések. Historizmus és hermeneutika. Történetírás, irodalomtörténet-írás, művészettörténet-írás, tudománypolitika. A kizárólagos jelenbeliség háttérében: a hagyomány

Gróf Bethlen István: A magyarság helyzete a Duna-medencében. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban*. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály és Zákány

- Tóth Péter. Bp., 2007. 311-333.
- Gratz Gusztáv: *A Bethlen-kormány*. In: Gratz Gusztáv: *Magyarország a két világháború között*. Szerk., a jegyz. és az utószót írta: Paál Vince. Bp., 2001. 125-173.
- Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*. Bp., 2001.
- Péteri Lóránt: *Bethlen István*. In: *Trianon és a magyar politikai gondolkodás 1920-1953. Tanulmányok*. Szerk.: Romsics Ignác. Bp., 31-50.
- Richly Gábor – Ablonczy Balázs: *Jászi Oszkár*. In: *Trianon és a magyar politikai gondolkodás 1920-1953. Tanulmányok*. Szerk.: Romsics Ignác. Bp., 1998. 134-155.
- Bárdi Nándor: *Németh László*. In: *Trianon és a magyar politikai gondolkodás 1920-1953. Tanulmányok*. Szerk.: Romsics Ignác. Bp., 1998. 175- 192.
- Gergely Jenő: *Az ellenforradalmi rendszer hatalomra jutása, gazdasági, valamint társadalmi rendszerének kiépülése*. In: Gergely Jenő: *Magyarország története 1919 őszétől a II. világháború végéig*. Bp., 1990. 6-41.
- Romsics Ignác: *A „katasztrófa” okai, avagy „a mohácsok és trianonok története”*. 1920. Megjelenik Szekfű Gyulától a Három nemzedék. In: *A magyar irodalom története. 1920-tól napjainkig*. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály, Veres András. Bp., 2007. 11-24.
- Szekfű Gyula: *Történetpolitikai tanulmányok*. Bp., 1924.
- Sombart, Werner: *Der proletarische Sozialismus*. 1924. I-I. Bd.
- Bausinger, Hermann: *Rendi kultúra és egységes kultúra*. In: Bausinger, H.: *Népi kultúra a technika korszakában*. Bp., 1995. 125-140.
- Cieger András: *A hatalomra jutott liberalizmus és az állam a dualizmus első felének magyar politikai gondolkodásában*. *Századvég*, 2001. tavasz, 20. 95- 118.
- Mann Miklós: *Kulturpolitikuskok a dualizmus korában*. Bp., 1993.
- Mann Miklós: *Wlassics Gyula*. Bp., 1994.
- Koszó János: Heinrich Rickert: *Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft*. (Tübingen, J.C.B. Mohr.1915.) *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 1916. okt-nov. XL.évf.VIII-IX. füz.
- Sajó-Sas Andor: *A bölcselet axiológiai világképe*. (Wilhelm Windelband: *Einleitung in die Philosophie. Grundriss der philosophischen Wissenschaften*. Hrsg.: Fritz Medicus. Tübingen, J.C.B. Mohr 1914.) *Huszádik Század*, 1915. jún-dec. XXXII. köt. 408-412.
- Panofsky, Erwin: *Idea. Adalékok a régebbi művészetelmélet fogalomtörténetéhez*. Bp., 1988.
- Gadamer, Hans-Georg: *Hermeneutika és historizmus*. In: Gadamer: *Igazság és módszer*. Bp., 2003. 553-588.
- Galamb Sándor: *Irodalomtörténetírás és művészettörténet*. *Budapesti Szemle*, 1917. 174.k. 487. 36-55.
- Bogoly József Ágoston: *A tizenkilencedik század végi bölcseleti koreszmék és a hazai irodalomtörténet-írás*. In: Bogoly J. Á.: *Ars Philologiae. Tólnai Vilmos és az irodalomtudományi pozitívizmus öröksége*. Pécs, 1994. 31-35.

- A magyar tudománypolitika alapvetése.* Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927.
- Spranger, Eduard: *Wilhelm Humboldt und die Reform des Bildungswesens.* Tübingen, 1960.
- Spranger, Eduard: *Das deutsche Bildungsideal der Gegenwart in geschichtsphilosophischer Beleuchtung* Leipzig, 1931.
- Palló, Gábor: Wissenschaftspolitik zwischen den beiden Weltkriegen: Deutsche Einflüsse auf das ungarische Stipendiensystem. In: *Wissenschaftsbeziehungen und ihr Beitrag zur Modernisierung: Das deutsch-ungarische Beispiel.* München, 2005. 335-360.
- Klebelsberg Kuno: Előszó. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése.* Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927. I. k. III-IV.
- Ujvári Gábor: Klebelsberg Kuno és a bécsi Magyar Történeti Intézet megalapítása. In: *Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete.* Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 64-101.
- Romsics Ignác: *Bethlen István. Politikai életrajz.* Bp., 1999.
- Romsics Ignác: Bethlen és Klebelsberg. In: *Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete.* Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 13-19.
- Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században.* Bp., 172-175., 177., 179., 183., 185., 172-186., 204-220., 220-233., 591., 622-627., 623., 624.
- Vargyai Gyula – Íjjas József: *Az úri középrétegek szerepe a hatalom gyakorlásában. 1919-1945.* Szerk.: Sánta Ilona. Bp., 1987. 24-37.
- Romsics Ignác: A bethleni konszolidáció állam- és kormányzati rendszere. In: *Egy letűnt korszakról. 1919-1945* Szerk.: Sánta Ilona. Bp., 1987. 38-52.
- L. Nagy Zsuzsa: Az 1920. évi magyar békeszerződés. In: *Egy letűnt korszakról. 1919-1945.* Szerk.: Sánta Ilona. Bp., 1987. 53-70.
- Gergely Jenő: A „keresztény-nemzeti” ideológia (1919–1944). In: *Egy letűnt korszakról. 1919-1945.* Szerk.: Sánta Ilona. Bp., 1987. 71-92.
- Borsányi György: Az értelmiség helye a magyar társadalomban. In: *Egy letűnt korszakról. 1919-1945.* Szerk.: Sánta Ilona. Bp., 127-143.
- Az úri Magyarország. Társadalomszerkezet és rétegrajzok. A kiegyezéstől a II. világháborúig.* Szöveg. Összeáll.: Léderer Pál. Bp., 1993.
- Glatz Ferenc: Kultúrpolitika és szaktudomány c. fej., Klebelsberg tudománypolitikai programja és a magyar történettudomány c. tan. In: Glatz F.: *Nemzeti kultúra – kulturált nemzet 1867–1987.* Bp., 1988. 121-178. Riedl Frigyes hagyatékából. Minerva, 1922. 4-7. 109-142.
- T. Kiss Tamás: Oktatáspolitikai a Horthy-rendszerben. Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint miniszteri tevékenységének tükrében. In: *Egy letűnt korszakról. 1919-1945.* Szerk.: Sánta Ilona. Bp., 1987. 183-204.

3. A kultúra konzervatív nézőpontja? Maradiság vagy fontolva haladó konzervatív megújulás? A nemzetfogalom és az értékkörző idő- és térszemlélet. A nemzeti azonosság az egységesülő világban. Gondolkodásmódok a kultúrát és a tudományt fenntartó európai alapértékek távlatában. A nemzeteszme újjáépítése a modernség korában. A konzervatív attitűd kultúratudományi összefüggései. A jelenalkotás rendje és/vagy a szétesett múlt keresése a jövőben?

Kornis Gyula: Kultúrpolitikánk irányelvei. *Új Magyar Szemle*, 1921. 3. 285-310., Uo, 1921. 4. 12-28.

Klebsberg Kuno: *Neonacionalizmus*. Bp., 1928.

József Attila: Ihlet és nemzet. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban*. Szöv.gy. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály és Zákány Tóth Péter. Bp., 2007. 291-292.

Mi a magyar? Szerk: Szekfű Gyula. Bp., 1939.

Mi a magyar? Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály. Bp., 2005.

Jóó Tibor: *A magyar nemzeteszme*. Bp., Bp., 1939.

Fülep Lajos: Nemzeti öncélúság. In: Fülep Lajos: *Művészet és világnézet. Cikkek, tanulmányok 1920-1970*. Bp., 1976. 153-184.

Fülep Lajos: Európai művészet és magyar művészet. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban*. Szöv. gyűjt. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály és Zákány Tóth Péter. Bp., 2007. 275-290.

Lackó Miklós: *Viták a nemzeti jellemről a XX. század első felében*. Bp., 1987.

Boerner, Peter (ed.): *Concepts of National Identity. An Interdisciplinary Dialogue*. Baden-Baden 1986. *A történelem anyaga. Francia történelemfilozófia a XX. században*. Szerk.: Takács Ádám. Bp., 2004.

Wundt, Wilhelm: *Probleme der Völkerpsychologie*. Leipzig, 1911.

Miskolczy, Ambrus: „Was ist der Ungar?” Alternativen zum ungarischen Nationalcharakter? In: Stangl, J, Kiss, E. (Hrsg.): *Nation und Nationenbildung in Österreich-Ungarn 1848-1938*. Wien, 2006. 115-130.

Gángó Gábor: *Mi a nemzet? A népek életéről és haláláról*. (Előadás.) Bibliográfia. In: <http://www.mindentudas.hu/gango/20030317bibliografia.html>

Glatz Ferenc: *Történetíró és politika. Szekfű, Steier, Thim, Miskolczy felfogása nemzet-ről és államról*. Bp., 1980.

Palló Gábor: Német tudományos modell Magyarországon: Klebsberg tudományos rendszere. *Magyar Tudomány*, 2002. 11. 1462-1473.

Miskolczy Ambrus: Eckhardt Sándor és Jules Michelet. In: Kiss A.-Kovács Kis Gy.- Pozsonyi Gy. (szerk.): *Emlékkönyv Imreh István születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Kolozsvár, 1999. 326-341.

Gyurgyák János: *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszme története*. Bp., 2007.

- Kosáry Domokos: *Újjáépítés és polgárosodás. 1711-1867.* Bp., 1990.
- Lamprecht, Karl: *Modern történettudomány.* Bp., é.n.
- Erdődy Gábor: *A 19. századi német liberalizmus.* Bp., 1993.
- Rickert, Heinrich: *A filozófia alapproblémái. Módszertan, ontológia, antropológia.* Bp., 1987.
- Windelband, Wilhelm: Kultúrfilozófia és transzcendentális idealizmus. In: *Forrásmunkák a kultúra elméletéből.* Szöv.gyűjt. Szerk.: Maróti A. Bp., 1975. 65-73.
- Kornis Gyula: A filozófia korszerű problémái. *Athenaeum*, Új folyam. III. köt. 1917. 232-246.
- Kornis Gyula: *Bevezetés A tudományos gondolkodásba. A tudomány fogalma és rendszere.* Bp., 1922.
- Weber, Max: *A tudomány és a politika mint hivatás.* Bp., 1995.
- Husserl, Edmund: Az európai emberiség válsága és a filozófia. In: *Edmund Husserl válogatott tanulmányai.* Bp., 1972. 323-365.
- Newman, John Henry: *The Idea of University.* Dublin, 1850.
- Ryle, Gilbert: *A szellem fogalma.* Bp., 1974.
- Bogoly József Ágoston: A pozitívizmus szemléletvilágának fő jellemzői: fenomenalizmus, nominalizmus, az értékítéletet kerülő magatartás, a tudományos módszer egységének eszméje és célja. *Ars Philologiae: az irányzatoktól való viszonylagos függetlenségben tovább élő szemlélet és módszer.* In: Bogoly J. Á.: *Ars Philologiae. Tolnai Vilmos és az irodalomtudományi pozitívizmus öröksége.* Pécs, 1994. 17-24.
- Schütz, Alfred: A társadalmi valóság értelemfeltétele. In: *A fenomenológia a társadalomtudományokban.* Szerk.: Hernádi Miklós. Bp., 1984. 157-178.
- 4. Cselekvés, művelődés, ideológia és értékelvűség a 20. század első harmadában. A gondolati-szellemi közösség kulturális folytonosságot fenntartó pragmatizmusa. Kísérlet a kultúra és a modernség civilizációjának összekapcsolására. Fontolva haladás vagy tanácstalanság? Alapművek az 1920-as évek magyar szellemi életéből**
- Kornis Gyula: *Kultúrpolitikánk irányelvei.* Új Magyar Szemle, 1921. 3. 285-310., 1921. 4. 12-28.
- Kornis Gyula: Új magyar filozófiai rendszer. Pauler Ákos filozófiája. *Minerva*, 1922. 1-3. 29-89.
- Fináczy Jenő: *Világnézet és nevelés. Tanulmányok.* Bp., 1925.
- Pintér Jenő: *Magyar irodalomtörténet. Tudományos rendszerezés. A magyar irodalom a XX. század első harmadában. Történeti mozzanatok. Műveltség, iskolák.* Bp., 1940. 11-37.
- Lackó Miklós: Válságkorszak – válságelméletek. Három alpmű az 1920-as évek magyar szellemi életéből. *Múltunk*, 2007. 3. 4-39.

Szegedy-Maszák Mihály: A polgári társadalom korának művelődése. II. (1920-1948). *Szellemi élet*. In: *Magyar művelődéstörténet*. Szerk.: Kósa László. Bp., 2003. 428-459.

Miskolczi Ambrus: *Szellem és nemzet. Babits Mihály és Szekfű Gyula, Eckhardt Sándor és Zolnai Béla világáról*. Bp., 2001.

T. Kiss Tamás: *Állami művelődéspolitika az 1920-as években*. Bp., 1998.

Tőkéczi László: Klebelsberg középosztály-felfogása és politikája. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 20-45.

Várszegi Asztrik: Klebelsberg és az egyház. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 7-12.

Kornis Gyula: Arisztokráciánk kulturális föladatai. *Minerva*, 1923. 1-5., 85-93.

Ladányi Andor: *Klebelsberg felsőoktatási politikája*. Bp., 2000.

Közösségetlő filozófiák. Szerk.: Horkay-Hörcher Ferenc. Bp., 2002.

József Attila: Ihlet és nemzet. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban*. Szöv.gy. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály és Zákány Tóth Péter. Bp., 2007.

T. Kiss Tamás: *Fordulatok, folyamatok. Fejezetek a magyarországi kormányok kultúrpolitikáiról. 1867-2000*. Bp., 2002.

A kultúra szociológiája. Szöv. gy. Szerk.: Wessely Anna. Bp., 2003.

Tenbruck, H. Friedrich: A polgári kultúra. In: *A kultúra szociológiája*. Szöv. gy. Szerk.: Wessely Anna. Bp., 2003. 52-70.

Hunter, Ian: Esztétika és kritikai kultúrakutatás. In: *A kultúra szociológiája*. Szöv. gy. Szerk.: Wessely Anna. Bp., 2003. 71-95.

Bourdieu, Pierre: Alapelvek a kulturális alkotások szociológiájához. In: *A kultúra szociológiája*. Szöv. gy. Szerk.: Wessely Anna. Bp., 2003. 175-185.

Assmann, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás*. Bp., 1999.

5. A hétköznapi és a tudományos tudásalap kiterjesztése. A politikai bölcsélet igénye. Újkonzervatív dinamikus életstílus. Az értékek avulása vagy folyamatos új-játszólása? Helyzetéhez illő változás vagy zárványszerű, stagnáló állapot? A zárt és nyitott gondolkodás váltakozó áramlataiban. A konzervatív attitűd társadalomlélektana

Mészáros István: Klebelsberg iskolareformjai. In: *Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete 1994*. Szerk.: Klebelsberg Éva. Bp., 1994. 41-47.

Schütz, Alfred: A társadalmi valóság értelemfeltel felépítése. In: *A fenomenológia a társadalomtudományban* Szerk.: Hernádi Miklós. Bp., 1978. 157-178.

Somos Róbert: Filozófia és politika Kornis Gyula munkásságában. *Valóság*, 46. évf., 2003. 2.

Mannheim Károly: Lehet-e a politika tudomány? In: Mannheim Károly: *Ideológia és utópia*. Bp., 1996.

- Csizmadia Ervin: A két háború közötti magyar politikatudomány diszkurzív tematikái: Dékány István, Ottlik László és Makkai János munkásságáról. In: *Beszélő politika. A diszkurzív politikatudomány teoretikus környezete*. Szerk.: Szabó Márton. Bp., 2000.
- Ottlik László: *A társadalomtudomány filozófiája*. Bp., 1926.
- Ottlik László: *Bevezetés a politikába*. Bp., 1942.
- Dékány István: *Politikai lélektan. Politikai érzületek szerepe a mai társadalomban*. Bp., 1932.
- Némedi Dénes: *A népi szociográfia, 1930-1938*. Bp., 1985.
- Életutunk. Gróf Klebelsberg Kunoné visszaemlékezései*. S.a.r.: Máriaföldy Márton: Szeged, 1992.
- Marosvári Attila: Gróf Klebelsberg Kunóné Botka Sarolta emlékiratai. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 141-167.
- Klebelsberg Kuno*. Vál., s.a. r.: T. Kiss Tamás. Bp., 1999.
- Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete 1994*. Szerk.: Klebelsberg Éva. Bp., 1994.
- Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete*. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995.
- Concha Győző: A conservatív és a liberalis elv. *Budapesti Szemle*, 1921. 185.köt. 529. 25-80.
- Fináczy Ernő: Világnézet és nevelés. *Tanulmányok*. Bp., 1925.
- Nagy Péter Tibor: *A húszas évek középiskola-politikájának kialakulása*. Századok, 2000. 6. 1313-1334.
- Albert Gábor: Politikai impulzusok a Horthy-rendszer középiskolai történelem könyveiben. In: <http://www.opkm.hu/konyvesneveles/2002/1/cikk7.html>
- Taylor, Charles: Neutrality in Political Science. In: Martin, Michael-McIntyre (eds.): *Readings in Philosophy of Social Science*. Cambridge (Mass), 1994.
- A Napkelet Lexikona. I-II. köt.* Kiadja a Magyar Irodalmi Társaság, Bp., 1927.
- Napkelet. Irodalmi és kritikai folyóirat*. Kiadja a Magyar Irodalmi Társaság. Szerk.: Tormay Cécile.
- Anka László: A magyar agráriusok és eszméik. *Valóság*, 2005. 40-66.
- Csizmadia Ervin: *Ősztön és politika. Makkai János és a reformjobboldal a két háború között*. Bp., 2001.
- Rokeach, M.: *The open and closed mind*. New York, 1960.
- Enyedi Zsolt: Tekintélyelvűség és politikai tagolódás. *Századvég*, 1996. ősz. Új Folyam 2. 135-155.
- Simon, Herbert: *Administrative behavior: A study of decision-making processes in administrative organizations*. New York, 1947.
- Palló Gábor: Klebelsberg Kuno: politikus miniszter. Magyar Tudomány, 2007. 12. In: <http://www.matud.uif.hu/07dec/17.html>
- Klebelsberg Kunó életrajza dátumokban. Összeáll.: Péter László. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 168-172.

6. A konzervativizmus befejezetlensége. Állam és kultúra új történetisége. Megújuló technológiák a folyamatos jelenben. Maradandóság a változásban? Klebelsberg Kuno és az újkonzervatív kultúratudomány. A Klebelsberg-féle értéklánc. A modernizmus 1920-as évekbeli csúcspontja idején európai látóköri konzervativizmus? Progresszív és konzervatív konstrukció. Fontolva haladás. A jelenre adandó válaszok historizálása. A megújulásprojekt és az időről-időre visszatérő tanácstalanság a modernség horizontján. A kultúra intézményessége

Ryan, Alan: Ki volt Edmund Burke? Recenzió O'Brian, Conor Cruise: *The Great Melody* című könyvéről (The New York Review of Books, 1992.dec.3.) *Valóság*, 1993. 5. 120-122.

Kontler László: *Az állam rejtelmek. Brit konzervativizmus és a politika kora újkori nyelvei*. Bp., 1997.

Egedy Gergely: *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század)*. Bp., 2005.

Horkay-Hörcher Ferenc: Államrezon és konzervativizmus. Két politikai fogalom kora modern története és mai filozófiai jelentősége. *Kommentár*, 2007. 6. 50-71.

Epstein, Klaus: *The Genesis of German Conservatism*. Princeton, 1966.

Horkay-Hörcher Ferenc: „Premodern lény vagyok.” Interjú Roger Scrutonnal. *Kommentár*, 2007. 2. 39-46.

Békés Márton: Amerika konzervativizmusai. A három meghatározó irányzat. *Valóság*, 2008. 1. 25-39.

Mannheim Károly: *A konzervativizmus. Tanulmány a tudás szociológiájáról*. Bp., 1994.

Kiss Endre: A tudásszociológia régi és új klasszikusa. Mannheim Károly újra feltalált klasszikus művéről. In: Mannheim K.: *A konzervativizmus*. Bp., 1994. 242-255.

Gergely András: Eötvös korszerűtlen eszméi. *Új Forrás*, 1985. 2. 33-38.

Nyíri Kristóf: Wittgenstein késői munkássága a konzervativizmus tükrében. *Valóság*, 1978. 12.22-33.

Nyíri Kristóf: *Európa szélén. Eszmetörténeti vázlatok*. Bp., 1986.

Nyíri Kristóf: Az osztrák emberkép: Konzervatív elmélet Hofbauer-tól Hayek-ig. In: Nyíri K.: *Európa szélén. Eszmetörténeti vázlatok*. Bp., 1986. 35-65.

Nyíri Kristóf: Konzervatív antropológia. Az ifjabb Wittgenstein. In: Nyíri K.: *Európa szélén. Eszmetörténeti vázlatok*. Bp., 1986. 93-165.

Nyíri Kristóf: Antropológiai konzervativizmus. In: Nyíri K.: *Európa szélén. Eszmetörténeti vázlatok*. Bp., 1986. 108-125.

Scruton, Roger: *The Meaning of Conservatism*. 1980.

Szegesváry Viktor: *21. századi konzervativizmus. Tanulmány egy új világhép és társadalom kialakításának szükségességéről*. Hága, 2006.

- Burke, Edmund: *Töprengések a francia forradalomról*. Bp., 1990.
- Körkérdés. *Jobboldal és konzervativizmus*. Válaszok: Balázs Zoltán, Bence György, Egedy Gergely, G. Fodor Gábor, John Kekes, Kósa László, Lánczi András, Lányi András, Magyarics Tamás, Novák Attila, Seres László, Somos Róbert, Szalai Ákos, Szegedy-Maszák Mihály, Tókéczki László. Kommentár, 2006. 1. 4-44.
- Guardini, Romano: *Der Gegensatz. Versuch zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten*. 1925
- Greenblatt, Stephen: A kultúra poétikája. *Helikon. Irodalomtudományi Szemle*, 1998.1-2. 44-57.
- Montrose, Louis: A reneszánsz mint hivatás. A kultúra poétikája és politikája. *Helikon. Irodalomtudományi Szemle*, 1998.1-2.110-132.
- Pieters, Jürgen: Új historizmus: posztmodern történetírás a narratológia és a heterológia között. *Aetas*, 2003. 3-4. 215-229.
- Noller, Peter: Globalisierung, Raum und Gesellschaft. Elemente einer modernen Soziologie des Raumes. *Berliner Journal für Soziologie*, 2000. 1. 21-48.
- Magyary Beck István: *Kulturális marketing és kreatológia*. Bp., 2006.
- Szijártó Zsolt: „Kulturális rendszer” – egy fogalom metamorfózisa. *Tabula*, 2003. 2. 216-231.
- Aron, Raymond: *Tanulmány a szabadságjogokról*. Pécs, 1994.
- Barker, Sir Ernest: *Political Thought in England from Spencer to the Present Day*. New-York, 1915.
- Cecil, Lord Hugh: *Conservatism*. London, 1912.
- Morley, John: *Burke*. London, 1923.
- Rohden, Peter R.: *Deutscher und französischer Konservativismus*. In: Strich, Walter (Hrsg.): *Dioskuren*. Jahrbuch für Geisteswissenschaften, 1924. 3. 90-138.
- Lenk, Kurt: *Deutscher Konservativismus*. Frankfurt a. M. – New York, 1989.
- Dénes Iván Zoltán: A magyar konzervatív hagyomány. In: Dénes Iván Zoltán: *Az önrendelkezés érvényessége*. Bp., 1988. 196-210.
- Ujváry Gábor: *Tudományszervezés – történetírás – forráskritika*. Győr, 1996.
- Dénes Iván Zoltán: Szekfü Gyula és a magyar konzervatív hagyomány. In: Dénes Iván Zoltán: *Az önrendelkezés érvényessége*. Bp., 1988. 196-210.
- Troeltsch, Ernst: *Der Historismus und seine Probleme*. Gesammelte Schriften III.Bd.. Tübingen, 1922.
- Braune, Friede: *Burke in Deutschland*. Heidelberg, 1917.
- Rothacker, Eric: *Savigny, Grimm, Ranke. Ein Beitrag zur Frage nach dem Zusammenhang der Historischen Schule*. Historische Zeitschrift, 1923. 128. 415-445.
- Graevenitz, Gerhart v.: Az irodalomtudomány és a kultúratudomány. In.: *Intézményesség és kulturális közvetítés*. Szerk.: Bónus Tibor, Kelemen Pál, Molnár Gábor Tamás. Bp., 2005. 198-226.

7. Klebelsberg Kuno gondolkodásmódja. Kulturális kánon- és emlékezetképződés. A nemzeti kultúra szerves fejlődése. A hátrányból kovácsolt előnyök távolata. Elmélet és gyakorlat a kultúrában. A kultúra politikája. A kulturális versenyelőny elérése és fenntartása. A művelődés szerkezetváltozása. Tudománypolitika és tudásmenedzsment. Fejlesztésorientált tervezés. Oktatáspolitikai és hosszú távú fejlesztés. Az oktatási-tudományos szféra fejlesztési kánonja. A kulturális rendszer kialakulása. Klebelsberg „Gyűjteményegyetem”-konceptiója. Intellektuális és materiális építőkövek

Geertz, Clifford: Sűrű leírás. In: Geertz, C.: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások.* Bp., 2001. 194-226.

Gróf Klebelsberg Kuno: *Beszédei, cikkei és törvényjavaslatok. 1916–1925.* Bp., 1927.

Gróf Klebelsberg Kuno: Indoklás a Magyar Tudományos Akadémia állami támogatásáról szóló törvényjavaslathoz. (1922) In: *Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kunó válogatott beszédei és írásai. 1917–1932.* Vál., az előszót és a jegyz. írta: Glatz Ferenc. Bp., 1990.

Gróf Klebelsberg Kuno: Indoklás a természettudományok fejlesztése érdekében teendő intézkedésekről szóló törvényjavaslathoz. In: *Klebelsberg Kuno.* Szerk.: T. Kiss Tamás. Bp., 1999. 118-130.

Gróf Klebelsberg Kuno: *Jöjjetek harmincas évek.* Bp., 1929.

Gróf Klebelsberg Kuno: *Világviságban.* Bp., 1931.

Hencz Péter: *Gróf Klebelsberg Kuno, a harmadik évezred minisztere.* Szeged, 1999.

T. Kiss Tamás: *Fordulatok, folyamatok. Fejezetek a magyarországi kormányok kultúrpolitikáiról, 1867-2000.* Bp., 2000.

Gróf Bethlen István: A magyarság helyzete a Duna medencében. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban.* Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály és Zákányi Tóth Péter. Bp., 311-333.

Szegedy-Maszák Mihály: A polgári társadalom korának művelődése I. (A XVIII. század végétől 1920-ig). Szellemi élet. In: *Magyar művelődéstörténet.* Szerk.: Kósa László. Bp., 2003. 332-397.

Szegedy-Maszák Mihály: A polgári társadalom korának művelődése. II. (1920-tól 1948). Szellemi élet. In: *Magyar művelődéstörténet.* Szerk.: Kósa László. Bp., 2003. 4285-459.

Magyary Zoltán: A magyar tudománypolitika jövő feladatai. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése.* Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927.

Ladányi Andor: *Klebelsberg felsőoktatási politikája.* Bp., 2000.

T. Kiss Tamás: *Állami művelődéspolitika az 1920-as években.* h.n. [Bp.], 1998.

Mann Miklós: *Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között.* Bp., 1997.

Szabolcs Ottó: Klebelsberg és Hóman. In: Szabolcs O.: *Párhuzamos politikus portrék a XX. századi Magyarországról.* Bp., 1994. 53-60.

- Magyary Zoltán: A magyar tudományos élet közigazgatása és kormányzása. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927.
- Kornis Gyula: *Bevezetés a tudományos gondolkodásba. A tudomány fogalma és rendszere*. Bp., 1922.
- Szegedy-Maszák Mihály: „Van, ami nincs.” Magyarságtudomány: elmélet vagy fordulat. Európai utas, 2003.11.évf. 1.
- Pukánszky-Németh: *Kultúrpolitika és közoktatásügy a húszas években*. In: <http://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/11.01.html>
- Rohonyi Zoltán (szerk): *Irodalmi kánon és kanonizáció*. Bp., 2001.
- Kuhn, Thomas: *A tudományos forradalmak szerkezete*. Bp., 1984.
- Gróf Klebelsberg Kuno: Indoklás a külföldi magyar intézetekről és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjakról szóló törvényjavaslathoz. In: *Klebelsberg Kuno*. Szerk: T.Kiss Tamás. Bp.,1993. 131-140.
- Gróf Klebelsberg Kuno: Az a bizonyos sokat emlegetett kultúrfölény... In: *Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai, 1917-1932*. Vál.,az előszót és a jegyz. írta: Glatz Ferenc. Bp., 1990. 538-539.
- Lackó Miklós: Akadémiai szellemi élet az 1920-as években. In: *A tudománytól a tömegkultúráig*.
- Művelődéstörténeti tanulmányok 1890-1945*. Szerk.: Lackó Miklós. Bp., 1994.
- Ladányi Andor: A magyar Dahlem. *Történelmi Szemle*. 1995. 301-316.
- Mészáros István: Klebelsberg iskolareformjai. In: *Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete 1994*. Szerk.: Klebelsberg Éva. Bp., 1994. 41-47.
- Palló, Gábor: *Wissenschaftspolitik zwischen den beiden Weltkriegen: Deutsche Einflüsse auf das ungarische Stipendiensystem*. In: *Wissenschafts Beziehungen und ihr Beitrag zur Modernisierung: Das deutsch-ungarische Beispiel*. München, 2005. 335-360.
- Frank, Tibor: Ideologie und Strukturwandel: Aufgaben und Organization der ungarischen Geschichtswissenschaft in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. In: *Historische Institute im internationalen Vergleich*. Hrsg.: M.Middel, G. Lingelbach, F. Hadler. Leipzig, 2001. 185-198.
- Ujváry Gábor: Baráti háromszög. (Carl Heinrich Becker, Klebelsberg Kuno, Gragger Róbert és a hungarológia megszületése. *Hungarológia*, 2000.3.99-120.
- Kornya László: *Adalékok a magyar-német szellemi kapcsolatok történetéhez*. Gragger Róbert, Klebelsberg Kuno és C.H. Becker együttműködése a berlini hungarológia alakulásában. *Hungarológia*, 1993. 4. 235-248.
- Tőkéczkai László: Az országos Magyar Gyűjteményegyetem létrejötte és működési céljai. In: *Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete 1994*. Szerk.: Klebelsberg Éva. Bp., 1994. 41-47.
- Móra László: A Széchenyi Tudományos Társaság és a magyar természettudományi és technikai kutatások. *Technikatörténeti Szemle*, 1990-1991. 63-78.
- Magyari Beck István: *Alkotás, szakértő, társadalom*. Bp., 29-32.

Davenport, Thomas H. – Prusak, Laurence: *Tudásmenedzsment*. Bp., 22-25., 31-33., 83-89., 158-163., 175-181.

Magyary Zoltán. Vál., s.a.r., a bev. és a jegyz. írta: Saád József. Bp. 2000.

A magyar tudománypolitika alapvetése. Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927.

Magyary Zoltán: *Tudománypolitikánk mai állapota és e mű programja*. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk.: Magyary Zoltán, Bp., 1927.

Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai (1917-1932). Vál., az előszót és a jegyz. írta: Glatz Ferenc. Bp., 1990.

Vincze Gábor: *A száműzött egyetem. A Ferenc József Tudományegyetem sorsa Kolozsvártól Szegedig. 1919–1921*. Szeged, 2006.

Ladányi Andor: *Klebelsberg felsőoktatási politikája*. Bp., 2000.

Péter László: *A magyar Göttinga: Klebelsberg és a szegedi egyetem*. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 102-134.

T. Molnár Gizella: *A felsőoktatás megjelenése és szellemi hatása Szegeden*. In: T. Molnár Gizella (szerk.): *A régió kulturális központja*. Szeged, 1999. 98-106.

A harmincas évek magyar tudománya. In: http://www.bibl.u.szeged.hu/ha/ha/tudomany/tudomany_bev.html

Mészáros István: *Klebelsberg Kunó, az iskolareformer*. In: *Gróf Klebelsberg Kunó emlékezete*. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1995. 46-63.

T. Molnár Gizella: *Klebelsberg, az iskolaépítő*. [Szeged], 1992.

Dorka Péter: *Klebelsberg Kuno sportpolitikája*. *Új Pedagógiai Szemle*, 2004. 12.

Gróf Klebelsberg Kuno: *Előszó*. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk.: Magyary Zoltán. Bp., 1927. I-II. köt.

Tőkéczi László: *Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem létrejötte és működési céljai*. In: *Gróf Klebelsberg Kuno emlékezete 1994*. Szerk.: Klebelsberg Éva. Bp., 41-47.

Szántó György Tibor: *A Gyűjteményegyetem*. *Honismeret*, 1985. 4. 25-27.

Hansági Ágnes: *Klasszikus – korszak – kánon*. Bp., 2003.

Szegedy-Maszák Mihály: *A bizony(talan)ság ábrándja: kánonképződés a posztmodern korban, Uő: A kánonok szerepe az összehasonlító kutatásban*. In: Szegedy-Maszák Mihály: *Minta a szőnyegen*. Bp., 1995. 76-116.

8. Értékörző látásmód, nemzeti és egyetemes gondolkodás. Tradíció és racionalizmus. A nemzeti hagyományközösség jövője. Alkotáselméleti kitekintés. Kultúra, történelem, emlékeztettség és medialitás. A konzervatív értékek antropológiája. A kultúratudomány kiterjesztése a Gutenberg-galaxison túlra. Értékcélok. Megújulás az egységesülés világkorszakában. Európaizálódási folyamatok, globális távlatok

Berzeviczy Albert: *Trefort Ágoston emlékezete*. *Budapesti Szemle*, 1917. 174. köt. 484. sz. 1-22.

- Szegedy-Maszák Mihály: *A szabadelvűség értékörző bírálata*. In: *A magyar irodalom története 1800-tól 1919-ig*. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály. Bp., 2007. 521-539.
- Varga Pál: „Népics-nemzeti”, „nemzeti klasszicizmus” – a nemzeti irodalom hagyományközösségi szemlélete. In: *A magyar irodalom története. 1800-tól 1919-ig*. Szerk.. Szegedy-Maszák Mihály. Bp., 2007. 445-460.
- Horváth János: *A magyar irodalom fejlődéstörténete*. Bp., 1976
- Shils, Edward: *Tradition*. Chicago, 1981.
- Oakeshott, Michael: *Politikai racionalizmus*. Bp., 2001.
- Pléh Csaba: A kognitív szemlélet kialakulása. In: Pléh Csaba: *Bevezetés a megismeréstudományba*. Bp., 2003. 29-40.
- Szegedy-Maszák Mihály: A polgári társadalom korának művelődése II. (1920-1948). Szellemi élet. In: *Magyar művelődéstörténet*. Szerk.: Kósa László. Bp., 2003. 428-459.
- Bogoly József Ágoston: A reflektált intertextuális olvasásmód kiterjesztése. *Iskolakultúra*, 1999. 6-7. 70-78.
- Beck, Ulrich: Lehetséges-e európai társadalom? (A Frankfurter Allgemeine Zeitung cikke). *Valóság*, 2005.5. 125-127.
- O’Sullivan, Noël: *European Political Thought Since 1945*. New York, 2004.
- Kornis Gyula: A filozófia korszerű problémái. Athenaeum, *Új folyam.* III. köt. 1917. 232-246.
- Schulze, George: *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt a. Main – New York, 1992.
- Mi a magyar?* Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály. Bp., 2005.
- Eco, Umberto: Cultura di massa e „livelli” di cultura. In: Eco, Umberto: *Apocalittici e integrati*. Milano, 1974. 33-68.
- Morin, Edgar: L’esprit du temps. In: Morin, Edgar: *L’esprit du temps*. Paris, 1962. 229-255.
- Wittgenstein, Ludwig: *Culture and Value. (Vermischte Bemerkungen)*. Chicago, 1984.
- McLuhan, Marshall: *The Gutenberg Galaxy*. Toronto, 1962.
- Geertz, Clifford: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Bp., 1994.
- Történelem – kultúra – medialitás*. Szerk.: Kulcsár Szabó Ernő – Szirák Péter. Bp., 2003.
- Kovács Gábor: Elitek és társadalmak a globalizáció és az információs forradalom korában. In: *Túl az iskolafilozófián. A 21. század bölcséleti élménye*. Szerk.: Nyíri K., Palló G. Bp., 2005. 335-371.
- Szegedy-Maszák Mihály: A polgári társadalom korának művelődése I. (A XVIII. század végétől 1920-ig). Szellemi élet. In: *Magyar művelődéstörténet*. Szerk.: Kósa László. Bp., 2003. 332-397.
- Gadamer, Hans-Georg: Hermeneutika. In: *Bevezetés az irodalomelméletbe*. Szöv.

- gyűjt. Szerk.: Dobos István. Debrecen, 1995. 209-219.
- Szabó Márton: A politikatudomány határai. *Politikatudományi Szemle*, 2001. 1-2. 251-270.
- Vasas Géza: *Egy politikai irányzat formaváltozásai. Asbóth János konzervativizmusa. Kommentár*, 2006. 1. 93-100.
- Hencz Péter: *Gróf Klebelsberg Kuno, a harmadik évezred minisztere*. Szeged, 1999.
- Szijártó Zsolt: A „kulturális rendszer” – egy fogalom metamorfózisa. *Tabula*, 2003. 2. 216-231.
- Noller, Peter: Globalisierung, Raum und Gesellschaft. Elemente einer modernen Soziologie des Raumes. *Berliner Journal für Soziologie*, 2000. 1. 21-48.
- Jakab Dénes Béla: Posztliberalizmus, posztdemokrácia, globalizáció. *Korunk*, 2005. 9. 33-40.
- Toynbee, Arnold: *Válogatott tanulmányok*. Bp., 1971.
- Toynbee, Arnold: *Tanulmány a történelemről*. Vázlat. Készítette: D.C. Sommervell. Pannonhalma, 1994.
- Szegedy-Maszák Mihály: „Van, ami nincs.” Magyarságtudomány: elmélet vagy föladat. *Európai utas*. 2003. 11. évf. 1.
- Nováky Erzsébet: Jövőkutatás és felelősség. *Magyar Tudomány*, 2006. 9. 1090-1098.
- Győry Gábor-Dessewffy Tibor (szerk.): *Hétköznapi globalizáció*. Bp., 2007.
- Magyar Beck István: *Alkotáselméleti (kreatológiai) tanulmányok*. Bp., 1982.
- Appadurai, Arjun: Globale Landschaften. In: *Perspektiven der Weltgesellschaft*. Hrsg.: Ullrich Beck. Frankfurt a. Main, 1998. 11-40.
- Johnson, Warren: *The future is not what it used to be: Returning to traditional values in age of scarcity*. New York, 1985.
- Beck, Ulrich – Grande, Edgar: *A kozmopolita Európa. Társadalom és politika a második modernitás korszakában*. Szeged, 2007.
- 9. A „korszellem” és világgép mintázatai Klebelsberg Kuno életművében és politikai-művelődési korszakában. Az emlékezet kulturális alapjelenségei. Történelmi tudat és világnézet. Vallás és polgári erkölcs. Irodalmi művelődés. Új zenei szemlélet.**
- Cassirer, Ernst: *Zur Logik der Kulturwissenschaften. Fünf Studien*. Darmstadt, 1994.
- Ankersmit, Frank R.: A historizmus. *Aetas*, 2003.3-4. 189-214.
- Bogoly József Ágoston: *Ars Philologiae. Tolnai Vilmos és az irodalomtudományi pozitivizmus öröksége*. Pécs, 1994.
- Koszó János: Heinrich Rickert: Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft. (Tübingen, J.C.B. Mohr. 1915.) In: *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 1916. októv. XL.évf. VIII-IX. füz.
- Sajó-Sas Andor: A bölcsélet axiológiai világgépe. (Wilhelm Windelband:

- Einleitung in die Philosophie. Grundriss der Philosophiscen Wissenschaften. Hrsg. Von Fritz Medicus. Tübingen. J.C.B.Mohr 1914.) *Huszadik Század*, 1915. jún-dec. XXXII. köt., 408-412.
- Galamb Sándor: Irodalomtörténetírás és művészettörténet. *Budapesti Szemle*, 1917. 174.köt., 487. 36-55.
- Marosi Ernő: *A magyar művészettörténet-írás két évszázadának programjai*. Bp., 1998.
- Iggers, George: *A német historizmus. A német történetfelfogás Herdertől napjainkig*. Bp., 1988.
- Breisach, Ernst: *Historiográfia*. Bp., 2004. 330-333., 440-444.
- Fülep Lajos: Európai művészet és magyar művészet. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban*. Szöv. gyűjt. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály és Zákány Tóth Péter. Bp., 2007. 275-290.
- Kulturális közegek. Médiumok a 20. század első felében Magyarországon*. Szerk.: Bednánics Gábor, Bónus Tibor. Bp., 2005.
- Gábor Dénes: Ember és gép. In: Gábor Dénes: *Találjuk fel a jövőt!* Bp., 2001. 114-142.
- Kornis Gyula: Arisztokráciánk kulturális föladatai. *Minerva*, 1923. 1-5. 85-93.
- A Napkelet Lexikona. I-II. köt.* Kiadja a Magyar Irodalmi Társaság, Bp., 1927.
- Napkelet. Irodalmi és kritikai folyóirat*. Kiadja a Magyar Irodalmi Társaság. Szerk.: Tormay Cécile.
- Mi a magyar?* Szerk.: Szekfű Gyula. Bp., 1939.
- Gyurgyák János: *A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmétörténet*. Bp., 2001. 118-131., 134., 301-304., 311., 386., 681-682., 740.
- Schütz Antal: *őrség*. Bp., 1936.
- Schütz Antal: A hittudomány jelen fázisa és föladatai. In: Schütz Antal: *őrség*. Bp., 1936. 128-174., 270-295.
- Guardini, Romano: *Unterscheidung des Christlichen*, 1935.
- Milhaud, D.: Polytonalité et atonalité. *La Revue Musicale*. 1923. Févr.
- Yasser, J.: The future of tonality. *Modern Music*. VIII., 1. Suppl.
- Pepping, E.: *Stilwende der Musik*. 1934.
- Bekker, P.: *Wandlungen d. Oper*. 1934.

10. A kultúratudomány (Kulturwissenschaft) és a művelődéstudomány (Cultural Studies) kultúrakutató áramlatai. Fogalomtörténetek és kontextusok. Kultúra és tudomány Klebelsberg Kuno művelődéspolitikájában. Kornis Gyula, Halasy-Nagy József, Schütz Antal, Prohászka Lajos, Somogyi József, Kállay Miklós, Hevesi Sándor, Lyka Károly, Prahács Margit körképe az 1920-as és 1930-as évek szellemi életéről. Metahistóriai nézőpontok, kulturális metapoétikai megközelítések. A konzervatív kultúratudomány önvizsgálata?

- Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai (1917-1932).* Vál., az előszót és a jegyz. írta: Glatz Ferenc. Bp., 1990.
- Miklós Péter: *Klebelsberg Kuno jelentősége a magyar és a szegedi kultúrtörténetben.* In: *Mozaikok. Európai kultúra és kisebbségi identitás a DKMT eurorégióban.* Belvedere Meridionale Kiskönyvtár, 19. Szeged, 2007. 17-27.
- Balás Endre: Gróf Klebelsberg Kuno, a reformpolitikus. In: <http://gondola.hu/cikkek/56419>
- Hencz Péter: *Gróf Klebelsberg Kuno, a harmadik évezred minisztere.* Szeged, 1999.
- Szegedy-Maszák Mihály: A polgári társadalom korának művelődése I. (A XVIII. század végétől 1920-ig). Szellemi élet. In: *Magyar művelődéstörténet.* Szerk.: Kósa László. Bp., 2003. 332-397.
- Lackó Miklós: Akadémiai szellemi élet az 1920-as években. In: *A tudománytól a tömegkultúráig. Művelődéstörténeti tanulmányok. 1890-1945.* Szerk.: Lackó Miklós. Bp., 1994.
- Csorba László: A magyar kereszténydemokrácia liberális katolikus öröksége. *Múltunk*, 2007. 3. 106-111.
- Gergely Jenő: A kereszténydemokrácia Magyarországon. *Múltunk*, 2007. 3. 113-154.
- Spranger, Eduard: *Lebensformen. Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit.* Halle (Saale), 1930.
- Kornis Gyula: *Az államférfi.* I-II. köt. Bp., 1933.
- Kornis Gyula: *Kultúra és nemzet.* Bp., 1928. 44-52.
- Kornis Gyula: *Egyetem és politika.* Bp., 1936.
- Lackó Miklós: *Korszellem és tudomány. 1910-1945.* Bp., 1988
- Zimányi Ágnes: Somogyi József szellemi gyökereihez. Pauler Ákos ideaelmélete. In: <http://mektukor.oszk.hu/00000/00082/html/02.htm>
- Póczik Szilveszter: A fasizmusok kérdéséhez. *Valóság*, 1993.1. 19-34.
- Fülep Lajos: Európai művészet és magyar művészet. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban.* Szöv.gyűjt. Szerk.: Szegedy-Maszák-Mihály és Zákány Tóth Péter. Bp., 2007. 2745-290.
- József Attila: Ihlet és nemzet. In: *Nemzeti művelődések az egységesülő világban.* Szöv.gy. Szerk.: Szegedy-Maszák Mihály és Zákány Péter. Bp., 2007. 291-292.
- Geertz, Clifford: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások.* Bp., 1994.
- Greenblatt, Stephen: A kultúra poétikája. *Helikon. Irodalomtudományi Szemle*, 1998.1-2.44-57.
- Montrose, Louis A.: A reneszánsz mint hivatás. A kultúra poétikája és politikája. *Helikon. Irodalomtudományi Szemle*, 1998.1-2.110-132.
- Lánczi András: A politika mint tradíció. *Politikatudományi Szemle*, 1993. 2. 141-151.
- Mannheim, Karl: *Essays on the sociology of culture.* London, 1956.

- A kritikai kultúrákutató* c. tematikus szám. Helikon. Irodalomtudományi Szemle, 2005.1-2
- During, Simon: A kritikai kultúrákutató történetéről. *Replika*, 1995. jún. 17-18. 157-179.
- Koselleck, Reinhardt: Fogalomtörténet és társadalomtörténet. In: Koselleck, Reinhardt: *Elmúlt jövő. A történelmi idők szemantikája*. Bp., 2003. 121-145.
- Klaniczay Gábor: *Történelmi antropológia*. In: Klaniczay Gábor: *A civilizáció pere-mén*. Bp., 1990.
- T. Kiss Tamás: *Állami művelődéspolitikai az 1920-as években*. Bp., 1998.
- Habermas, Jürgen: Filozófia és tudomány mint irodalom? In: *Az esztétika vége – vagy se vége, se hossza?* Vál., az előszót írta: Bacsó Béla. Bp., 1995. 341-363.
- Kisantal Tamás: *Totalitarizmus és humanizmus. Tzvetan Todorov: A rossz emlékezete, a jó kísértése. Mérlegen a XX. század*. Budapesti Könyvszemle, (BUKSZ), 2007. Nyár, 129-135.
- Picon, Gaëtan (szerk.): *Korunk szellemi körképe*. Washington, 1967.
- O'Sullivan, Noël: *European Political Thought Since 1945*. New York, 2004.
- Báró Brandenstein Béla: *Művészetfilozófia*. Bp., 1939.
- Iser, Wolfgang: *A fiktív és az imaginárius. Az irodalmi antropológia ösvényein*. Bp., 2001.
- Kornis Gyula: Korunk önvizsgálata. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt.: *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy., Bp., 1937. 11-32.
- Halasy-Nagy József: A világnézet. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E., I. köt.: *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp., 1937. 35-82.
- Halasy-Nagy József: A kultúra. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt.: *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp., 1937. 83-172.
- Schütz Antal: A vallás. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt.: *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp. 1937. 175-218.
- Prohászka Lajos: Az erkölcs. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt.: *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp., 1937. 219-326.
- Somogyi József: A tudomány. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt.: *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp., 383-446.
- Kállay Miklós: Az irodalom. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gyula., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt.: *Szellemi élet*. Hevesi Sándor: A színház. In: *A mai világ képe*. Szerk. Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt. Szer.: Kornis Gy. Bp., 1937. 381-446.
- Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp., 1937. 447-506.

- Lyka Károly: A művészet. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. köt. *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp., 1937. 507-526.
- Prahács Margit: A modern zene. In: *A mai világ képe*. Szerk.: Kornis Gy., Gratz G., Hegedüs L., Schimanek E. I. *Szellemi élet*. Szerk.: Kornis Gy. Bp., 1937. 527-601.
- Sík Sándor: *Esztétika*. Szeged, 1990.
- Szeberényi Gábor: A történelem elbeszélése. Történeti szövegek narrativista értelmezése a „nyelvi fordulat” után. Narratívák 4. A történelem poétikája. Szerkesztette és válogatta: Thomka Beáta. Fordította: Asztalos Éva et al. Kijárat Kiadó, Budapest, 2000. 214. old. *Aetas*, 2002. 2-3. In: http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/aetas/2002_2-3/2002-2-3-25.htm
- Rüsen, Jörg: *Das Andere denken. Herausforderungen der modernen Kulturwissenschaften*. Ulm, 2000.

V. A MÚLTKÖZVETÍTÉS ANTROPOLÓGIAI TAPASZTALATÁRÓL

A történeti kutatás, a kultúratudományi vizsgálat egyik következménye: a múltközvetítés antropológiai tapasztalata. Történetelméleti írásokat szemlélve írja Szeberényi Gábor: „Jörn Rüsen német filozófus szintén a múlt közvetett tapasztalatával kapcsolatos kérdéseket tárgyalja, *Történeti gondolkodás a kultúráközi diskurzusban* című tanulmányában. A történelmi emlékezet és a történelemtudat kulturális funkcióját identitásképző aspektusukban jelöli meg. Az identitás a múlt és a jövő közti átmenetben jön létre, illetve még pontosabban: meg kell konstruálni, azzal, hogy a múlt tapasztalatait és a jövőre vonatkozó elvárásokat „egy átfogó időfolyam képzetévé” szintetizáljuk. Ez alapvetően a történetírás feladata, mely „tudományként (...) arra kötelezi el magát, hogy interszubjektív érvénnyel hajtja végre a múltnak a relativitás és különbözőzés történeti képződményeiben való értelmező elcsúsztatását”.

Kultúratudományi megközelítésemet *A reflektált intertextuális olvasásmód kiterjesztése* című tanulmányomban (In: Iskolakultúra, 1999. 6-7. 70-77.) Mannheim Károly *A gondolkodás struktúrái* című könyvének elemzésénél már előzőleg próbára tettem. Klebelsberg Kuno művének vizsgálata során a lezártnak tűnő fogalomértelmezések, gondolkodásszerkezeti és eszmetörténeti kérdések újraértelmezésére törekszem.